

Makale Gönderilme Tarihi 2017-11-24

Kabul Tarihi 2018-02-23

PLANLAMA ALANINDAKİ GÜNCEL GEREKSİNİMLER VE EĞİTİMİN NİTELİĞİNE DAİR BİR TARTIŞMA

Gül ŞİMŞEK¹

ÖZ

Demokrasi, yönetsel yapılar, denetim biçimleri ve haklar üzerine üretilmiş hakim yazın (Bal, 2002; Barber, 1995; Benhabib, 1999; Dunshire, 1993; Etzioni, 1994; Healey, 1997; Kooiman, 1993; Kuçuradi, 1998; Martin, 1993; Sartori, 2014), üzerinden yıllar geçmesine rağmen etkinliğini korumaktadır. Kentleşme olgusuyla geç tanışmış ülkelerde bu kuramların ve pratiklerin yakalanmasında gecikmeler yaşandığı göze çarpmaktadır. Bahsedilen yazında öne çıkan olgular; katılım, yönetim, aktörün aktif rolü vb. şeklinde sıralanabilir. Bu olgular, kimi 20. yüzyılın ortalarına varan bir geçmişe sahip olmak üzere, kurumsal yapıda ve gündelik yaşamda farklı düzeylerde yansımaları bulabilmektedir. Özellikle sosyal ve ekonomik göstergeler açısından öne çıkan coğrafyalarda bu olguların görece içselleştiği söylenebilmekle birlikte, bizim ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerdeki seyirleri daha yavaş gerçekleşmektedir. Bu çalışmada, adı geçen üst çerçeveler üzerinden kent ve bölge planlama alanının gereksinimleri tartışmaya açılmaktadır. Sosyo-mekansal anlamda geleceğe dönük öngörülerde bulunan bu meslek alanı, bugün diğer pek çok meslek alanı gibi kendisini yenileme gereği ile karşı karşıyadır. Bu durum, bugün ortaya çıkmamış, özellikle 1990'larla birlikte artan biçimde kendisini hissettirmekte olan bir olgudur. Toplumların güncel eğilim ve ihtiyaçları ile geleneksel yapı ve edimler arasındaki gerilim, planlama alanında da yeni arayışları getirmektedir. Planlama süreci, planıcının tutumu ve nihayetinde eğitimi meseleleri, planlama alanındaki bu arayışın temel parçaları olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, planlama alanında ortaya çıkan güncel gereksinimlere uygun bir eğitim biçimine yönelik kuramsal bir tartışma sunmaktır. Tasarımla ilgili tüm meslek alanlarında eğitim yöntemleriyle ilgili gereksinimlerin, denetim biçimlerinde bizi katılma yönlendiren pratiklerden ayrı tutulmadığı ortaya çıkmaktadır. Denetim biçimi, yöneti(şi)m, katılım ve planlamaya dair kuramsal tartışmalar ile planlama eğitimi arasındaki bağın irdelendiği çalışmanın, günümüz eğitim pratiklerinde üzerinde durulması gereken noktaları açığa çıkararak literatüre katkı sunması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Denetim Biçimi, Demokrasi, Katılım, Kent ve Bölge Planlama, Planlama Eğitimi

Jel Kodları: I2-K1-O2-P4

A DISCUSSION ON THE CURRENT NEEDS OF PLANNING AND THE NATURE OF PLANNING EDUCATION

ABSTRACT

The dominant literature of democracy, government types, and forms of control have maintained its effectiveness despite years passing on their emergence. Countries that were late to urbanization are experiencing delays in catching these theories and practices. Featured phenomena in the literature expressed are listed as participation, governance, the active role of actor, etc. These phenomena can be reflected in the institutional structure and everyday life at different levels, some of them have a history that extends to mids of the 20th century. Although we can say that these phenomena are relatively internalized in the geographical areas that are prominent particularly in terms of social and economic indicators, their progress in developing countries as in our country is slower. The needs of urban and regional planning profession are open up for discussion in terms of the parent frames mentioned above. This profession area, with its projections in the socio-spatial sense, is faced with the need of renewing itself today as in many other professions. This phenomenon has not emerged today; especially with the 1990s, it is increasingly becoming influential. The tension between the current trends&needs of societies and the traditional structures&actions brings new challenges to the field of planning. The planning process, the planner's attitude and finally educational issues stand as fundamental parts of this quest in the field of planning. Within this perspective, the main aim of this work is to introduce a theoretical discussion on the form of education that fits current needs of planning field. Requirements related to training methods in all fields of design cannot be separated from the practices that lead us to participate in the forms of control. In this study, the inferences regarding planning education are covered after the discussions on the form of control, governance, participation, and planning. It is intended that the study contributes to the literature by discovering the issues that need to be addressed in today's educational practices.

Keywords: Form Of Control, Democracy, Participation, Urban And Regional Planning, Planning Education

¹ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, gulsims@gmail.com, Orcid:0000-0002-5123-323X

Jel Codes: I2-K1-O2-P4

1. GİRİŞ: DENETİM BİÇİMİ, YÖNETİM, DEMOKRASİ VE BİREY

Çalışmada, karar alma süreçleri tartışılmakta ve bu tartışmanın mekânsal karar üreten kent ve bölge planlama meslek alanındaki eğitimle olan ilintisine değinilmektedir. Bunun için öncelikle, yönetsel yapı ve *denetim biçimi* arasındaki etkileşim ele alınmakta ve yeni denetim biçiminin nasıl bir yönetsel yapı içerisinde meşru görüleceği üzerinde durulmaktadır. Dünyada yaşanan dönüşüm karşısında, denetim biçiminin ve ona bağlı olarak *yönetim*, *demokrasi* ve *birey* kavramlarının da bu dönüşüme adapte olabilecek nitelikler kazanması gerektiği tartışılarak bu kavramların içi yeni içeriklerle doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu bölümün sonuna doğru, öngörülen denetim biçiminin varsaydığı *birey* üzerinden bir tartışma yürütülmektedir. Bir sonraki bölümde, bahsedilen yeni içeriklerin *planlama yaklaşımı* ve *plançı* tutumu ile nasıl örtüşeceği üzerinde durulmaktadır. Tartışmanın son kısmı; niteliği ve süreçleri açısından ihtiyaç duyulan *planlama eğitime* yönelik açılımlar üzerinden yürütülen bir değerlendirmeyi içermektedir.

Denetim biçiminin en temelde, yönetim anlayışından beslendiği ifade edilebilir. Yönetim, genel tanımı içerisinde ele alındığında, kavramın yöneten ve yönetilen olmak üzere iki yapıya işaret ettiği görülmektedir. Yönetim; toplum, firma, hatta aile içinde olmak üzere pek çok bağlamda ele alınabilmektedir. Burada yönetim ve denetim biçimleri, planlama sürecini yönlendiren temel çerçeveler olduğundan, burada öncelikle bu olgular üzerinde durulması uygun bulunmuştur.

Küreselleşen dünyada, bir yönetimin meşruiyetinden, ancak demokratik olması halinde bahsedilebilmektedir (Tekeli, 2001, s. 125). Demokrasi temelde, devletin kamusal olanı yönetme biçimi olarak ifade edilebilir (Kuçuradi, 1998, s. 23). Kendisi için iyi olanı değerlendirebilen eşit bireylerden meydana gelen toplumun yönetimi, *demokrasi* ilkelerine göre kurulmak durumundadır. Bu nedenle tartışılan denetim biçimine, demokrasinin türleri içinde bir meşruiyet alanı aranmaktadır. Çalışmanın bu kısmında izlenecek yol, önce demokrasi türlerini irdelemek ve ardından yeni denetim biçimine uygun olan demokrasi biçimi üzerinde durmak olacaktır.

Demokrasi genel tanımıyla, halkın yani çoğunluğun yönetimidir. Demokrasi çeşitleri, doğrudan demokrasi, temsili demokrasi, seçimli demokrasi, referandumlu demokrasi ve katılımcı demokrasi şeklinde sıralanabilir. Doğrudan demokrasi, kararlara tüm halkın katılmasını gerektirdiğinden, uygulanması zor olan bir sistemdir. Bu demokrasinin, temsilcileri ve temsil bağları yoktur, kararlar halk tarafından, doğrudan alınmaktadır. Temsili demokrasi; halkın kendini yönetmeyip, kendisini yönetecekleri seçtiği dolaylı demokrasidir. Bugünkü demokrasi sistemleri, vatandaşları temsilen meclislerin bulunduğu sistemlerdir. Temsili demokrasi, seçimli demokrasiyi de içermektedir. Referandumlu demokrasi ise, referandum yolu ile doğrudan karar verilen demokrasidir. Doğrudan demokrasiden farkı, katılımcının pasif olması, karar alma sürecine katılamamasıdır (Sartori, 2014, s. 122-127).

Katılımcı demokrasi, referandumlu demokrasideki gibi salt seçime katılımı kastetmez. Bu demokrasi, kendi içinde doğrudan demokrasi sağlayan topluluklara önemli rol vermektedir. Böylelikle ilgisiz, edilgen seçmen yerine, etken gruplar oluşabilir. Halkın yönetime katılması, demokrasinin özünü ifade etmesi bakımından önemlidir. Katılım, ancak, insanların tercihlerini hür olarak kullanabildikleri bir ortamda demokratik olabilmektedir. Bilginin, dolayısıyla iktidarın paylaşımı, katılımcı demokrasinin temellerinden birini oluşturmaktadır. Yurttaşlara ve sivil toplum kuruluşlarına kamu bilgilerine erişim hakkı tanınmaksızın, ne demokratik katılımdan, ne de kamu yönetiminin şeffaflığından söz edilebilmektedir. Katılımsız ve kapalı bir yönetimin ise, totaliter zihniyete, yolsuzluk ilişkilerine, aşırı merkeziyetçilikten dolayı tıkanan bir yönetime yol açtığı tarihte deneyimlenmiştir.

Katılımın gerçekleştirilebilmesi için sistemin şeffaflık, iletişim ve hesap verebilirlik gibi niteliklere sahip olması gerekmektedir. Tüm bu nitelikler, halkın yönetime karşı güven duymasını sağlayacaktır (Doğan, 2013'ten aktaran Şimşek & Büyükcivelek, 2018, s. 51). Güven artışı ile birlikte insanlar, yaşadığı çevreye karşı duyarlılık gösteren, merak eden ve katılan bir toplumun üyeleri olabileceklerdir. Katılımın en temel basamağı olan bilgi edinme hakkı, bir kurumsal işlemden etkilenen tüm paydaşlar için söz konusudur ve edinilen bilgi, ilgili işlemin neden ve nasıl yapıldığını

açıklar nitelikte olmalıdır. Toplumsal işbirliği, yönetim ve halk arasındaki iletişim kanallarının çalışması ile mümkün olabilecektir (Şimşek & Büyükcivelek, 2018, s. 51).

Bugün temsili demokrasi; bahsedilen iletişim kanallarındaki kopukluk ve demokrasinin siyasal iktidar elde etmek için bir araç olarak görülmesi dolayısıyla bir takım sıkıntılarla karşı karşıyadır. Temsili demokrasiyle ilgili diğer problemler, sistemi merkezileştirme eğilimini güçlendirmesi ve toplumda bir kanaat birliğinin sağlanmasının demokrasinin sağlanmasının bir göstergesi olduğu zannıdır. Bunları aşmak için, demokrasi ve siyasal güç anlayışının değiştirilmesi gerekmektedir. Demokrasinin, kamu alanı içinde karşılıklı etkileşim üzerinden yeniden tanımlanması ve siyasal gücün fikir birliği yoluyla ortaya çıkması, yönetsel zaafaların giderilmesi anlamında dikkate alınabilecek çözüm yollarıdır. Temsili demokrasinin yaşamakta olduğu pek çok sorunu aşmasına yardımcı olacak bu çözüm yolu, gerek hiyerarşik bir yapılanmayı yadsıması, gerekse fikir birliği ile karar üretmesi bakımından, yeni denetim biçimi içinde meşruluğu kurabilecek bir önermedir. Bu anlamda, meşruiyetin kamuoyundaki müzakere ile kazanılmaya çalışıldığı *katılımcı demokrasi*, ihtiyaç duyulan yeni denetim biçimine yönelik üst bir çerçeve olarak karşımızda durmaktadır.

Sarıbay'a (2000, s. 3) göre, klasik demokrasi tanımı, "nasıl bir demokrasi?" sorusunun cevabını verememektedir. Öznelerin temsil ettiği değerler çatışması ortaya çıktığında demokrasinin durumunun ne olacağı sorusu cevapsızdır. Bu soruya cevap verebilmek için demokrasi, üzerine inşa olduğu zemin olan *kamusal alanın* mevcut içeriğine göre, yeniden tanımlanmalıdır. Kamusal bir alanda *yurttaş*² lar, ortak sorunlarına dair düşüncelerini açıklarlar ve böylece söylemsel bir etkileşimde bulunurlar (Habermas'cı kamusal alan). Kamusal alan; bizi bir araya getirdiği gibi, özgürlüğün kendini gösterebilmesi yönüyle de bizi ayırır. Habermas (1995, s. 62) kamusal alanı, katılım ekseninde toplumsal normlara ve kolektif kararlara ulaşmada fikir sahiplerine söz hakkı tanıyacak süreçlerin demokratik şekilde yaratılması olarak tanımlar. Bunun için, kamusal alandaki aktörlerin karşılıklı tolerans içinde beraber yaşaması gerekir. Giddens (1994, s. 115), bunu sağlamanın tek aracının, diyalog olduğunu varsayar ve bunu *diyalojik demokrasi* kavramsallaştırmasıyla ifade eder. Müzakere yoluyla fikir birliğine varmada, karşılıklı öğrenme süreci vardır ve *birlikte öğrenme* toplumsal bir aklın üretimi sürecine katkıda bulunmaktadır. Fikir birliğine varabilmek için birlikte iş yapabilme kabiliyetinin var olması gerekir, bu bilincin kazandırılmasında ise eğitimin kilit rolü karşımızda durmaktadır.

Sartori'nin belirttiği demokrasi türleri arasında yer almayan, Barber'ın (1995, s. 327; 336-337) kavramlaştırdığı *güçlü demokraside* ise, yurttaşların aracısız özyönetimi öngörülmektedir. Güçlü demokraside temel varsayımlardan birkaçı; tartışmanın ve katılımın olanaklı olduğu yöre meclisleri, yurttaş eğitimi ve bilgiye eşit ulaşım ve kent toplantıları şeklinde sıralanabilir. Barber'a göre, sistemin kendini yenilemesi, sorgulaması ve ilerletebilmesi için, insanların güç hırsı gibi zayıflıklarına meydan verilmemesi gerekir. Bu da, temsil, parti seçimi ve tek adaylı seçim bölgeleri gibi engelleyici unsurların kaldırılmasına bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında, bireysel hırsların yerini toplumun ortak çıkarı olan *kamu yararı* almadığında, sistemin açmazlarının giderilmesi mümkün görünmemektedir.

İngilizce literatürde, sıklıkla *public interest*, *public good* ya da *public welfare* olarak karşılaştığımız kamu yararının, bire bir çeviride, toplumun ortak yararına, toplumsal iyiye ve toplumsal refaha karşılık geldiği görülmektedir. Rousseau'nun, genel irade fikri ve toplumun çıkarının tek tek bireylerin çıkarları toplamından daha fazlası olduğu görüşünden beslenen kamu yararı görüşü; bireysel yararın, toplumun yaşayışını yasa koyucunun gözünde olumsuz etkilediği noktada, kamu yararının yasa koyucunun iradesi ile belirlenmesini öngörmektedir. Kamu yararı ön planda tutulduğunda bireye tanınmış olan haklar sınırlandırılabilir hale gelmektedir. Kamu yararını birey çıkarı karşısında üstün gören bu anlayış, bir keyfiyeti ifade etmez ve hukuk alanında etkin biçimde ortaya konur. Kamu yararında temel olan düşüncenin; toplumun, halkın yararına karşılık geldiğini söylemek mümkündür (Keleş, 1993, s. 115). Kent mekanı bağlamında kamu yararı kavramı; kentlerin

² Kuçuradi'nin (1998) aktardığı gibi, burada ifade edilen "yurttaş", Aristoteles'in anladığı anlamda; "sivil toplumun yönetimine düşünüp taşınarak ve eleştirel bir tutumla katılma gücüne sahip kişi" olarak anlaşılmalıdır. Bu yurttaş kavramı özünde, şu anda egemen olan, devleti kendi başına bir varlık olarak gören anlayıştan farklı bir yönetim anlayışını gerektirmektedir.

yönetiminin, planlamanın ve dolayısıyla kentsel mekana müdahale etmenin yasallığını ve toplumsal meşruiyetini üreten ve yeniden üreten temel kaynaklardandır (Tezcan & Poyraz, 2013, s. 2).

Yukarıda aktarılan yaklaşımlardan hareketle; yeni denetim biçimine yön verecek bir demokrasi türü, katılımcı, diyalojik ve güçlü demokrasi temelli; eğitim, diyalog, birlikte öğrenme ve kamu yararının çatısını oluşturduğu bir yeni demokrasi anlayışını incelemektedir. Yeni demokrasi, yönetmekten ziyade yönlendirme görevini yerine getiren ve toplumun kendi dinamiklerinin yönetiminde belirleyici olduğu bir yönetim yapısı ve denetim biçimini ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir demokrasi anlayışının, karar vermede karşılaşılan iki temel sorunu aşacağı da beklenebilir. Bu sorunlar; karar verilmeye çalışılan sosyal sistem hakkındaki bilgi problemi (müzakere edilecek başlık, müzakere edilecek konunun içeriği hakkında ve müzakere edilecek ortam konusunda doğru ve yeterli bilgi edinme güçlüğü) ve karar vericilerin kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere çıkara dayalı olarak hareket etmeleridir. Yukarıda bahsedilen türde bir demokrasi çatısı, bu sorunların gerçekleştiği şartları en aza indirmek için etkili araçlara sahiptir.

Demokrasi türlerinde olduğu gibi, *denetim biçiminde* de farklı anlayışlar bulunmaktadır: Bunlardan ilki, yönetim sisteminin hiyerarşik, tek yönlü, bir tür emir-komuta anlayışı içindeki denetim biçimidir. Bu biçimin, demokrasi anlayışındaki gelişmeler ve planlama alanının niteliği gereği, dayanağını ve anlamını yitirmiş olduğu ifade edilebilir. Yöneten ve yönetilen ayrımının kesin olarak kurumsallaştığı toplumlarda, tek yönlü bir denetim bulunmaktadır (Tekeli, 2012, s. 30). Denetim, ulus-devletteki yansımalarını, yönetimin yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya göre olmasında bulmaktadır. Ulus-devlette, yukarıdan aşağıya bir yapılanma ve görev dağılımı vardır ve yerelin görevleri merkez tarafından belirlenmektedir. Dünyada ulus-devletin araçları gün geçtikçe azalmaktadır, bunun sonucu olarak ulus-devlet önce bölgesel bloklara doğru, daha sonra da dünya bütünlüğüne doğru bir aşılma süreci içindedir (Tekeli, 2001, s. 129). Bu aşılma sürecinde gündeme gelen pratiklerden biri katılımcı pratiklerdir.

Çağdaş yönetimlerde en önemli denetim biçimi olarak *halk denetimi* kavramı yaygınlaşmaktadır. Bugün halk denetimi sivil toplum ve demokratik kitle örgütlerinin yanısıra, medya ve sosyal medya araçlarını da içermektedir. Bu tür bir yapıda, yönetimin nesnesi tek tek (atomistik) bireyler değil, toplumların içerdiği sosyal sistemler ve bu sistemlerin etkileşimleridir. Buna göre sistem, atomistik birey üzerinden değil de etkileşim içindeki aktörlerin oluşturduğu ağsal bir yapı üzerinden kurulmaktadır. Bir devletin yurttaşlarının; uluslararası ekonomik, finansal, bilimsel ve teknolojik ağlarda aktif olması giderek önem kazanmıştır. Guehenno'ya göre politik güç ve başarı, artık bir yetki alanı üzerindeki yönetici konumu ile değil, bir ağdaki katılım ile elde edilmektedir. Bu ağ, çok sayıda kişi ya da ortak girişimden *hiyerarşik olmayan* bir düzende oluşmaktadır (Bal ve Vries, 2002, s.183, 195).

Denetim biçimindeki tek yönlü ve hiyerarşik anlayışı aşan anlayış, *yönetişim* kavramı ile açıklanmaktadır. Yatayda etkileşime dayanan yönetişim anlayışının geliştiği bir yerde, çift yönlü işleyen karşılıklı kontrol gibi denetim biçimleri önem kazanmaktadır (Tekeli, 2012, s. 30). Yönetişimde, yatay iletişimin yanı sıra, yerel ve merkeze eklenilen ara örgütlenmeler bulunmaktadır. Demokratik bir yapının temellerinden olan bu ara örgütlenmeler, sivil toplum kuruluşları (dernekler, vakıflar, platformlar vb.) ve demokratik kitle örgütleridir (meslek odaları, sendikalar vb.). Bu araçlar ile yönetim, hiyerarşik bir yapıdan, katılımcı ve yatayda ilerleyebilen bir yapıya yani yönetişim yapısına kavuşmaktadır. Bu araçlar, aralarındaki ilişkisel ağlardan dolayı birbirleri için kutup olma konumunu terk etmektedirler. Bu yapının temel taşı oluşturan *birey* de, eski denetim biçiminin hakim olduğu yapıya ait bireyden farklılaşacaktır.

Yönetişim, politikaların oluşturulması ve uygulanması sürecinde hükümetin yanında ve karşısında olan bir dizi karmaşık kurum ve aktörleri ifade etmektedir. Politika sürecinde yukarıdan aşağıya, hiyerarşik karar veren eski tarz yönetim, devlet programlarını yönetmede daha az etkili hale gelmiştir. Çağdaş toplumlarda planlama politikası yukarıdan aşağıya belirlenmek yerine, yönetişim sistemi ile ve yerel ile ilgili konularda farklı aktörlerin bir araya gelerek fikir birliğine varmaları ile belirlenmektedir (Murdoch ve Abram, 2002, s.6). Hiyerarşik denetim biçiminin içerdiği mevcut şartlanmalar, yeni bir tür denetim biçiminin araçlarının oluşması yolunda güçlükler barındırmakta; bu güçlükler aktif bireye ulaştıracak yeni ilişkilerle aşılmaya çalışılmaktadır.

Yeni yönetim sistemlerinde, 1990'lardan başlayarak artan biçimde, yönetim ve toplumu ayrı ele alan sistemlerden (unilateral), bir arada ele alan sistemlere (interactionist) doğru bir kayış olduğunu söylemek mümkündür. Bu yeni yaklaşım, diğerlerinden farklı olarak karmaşıklık, dinamizm ve çeşitliliği daha çok dikkate almaktadır. Sosyal ve politik sistemlerin karmaşıklığının yönetilebilmesi için, yönetim yapısının da dinamizmi ve çeşitliliği içermesi gereklidir (Kooiman, 1993, s. 35). Dinamizm ve çeşitlilik içeren toplumlarda yönetim konusunda yapılması gereken, bu kavramın sosyal sistemlere ve süreçlere uygulanması bağlamında, *denetlenebilirliği*dir. Bu ise, önerilen politik sistemin üzerine oturacağı temelin sağlam olmasını gerektirmektedir.

Etzioni'nin (1994, s. 256-258) "The Spirit of Community" adlı kitabında; sivil toplum kurumlarının aktif bir şekilde çalışmalarının sağlanması, kişilerin kendi kendilerini yönetmesi, ailelerin toplum için önemi ve eğitimin ahlaki değerlere ulaşmadaki önemi gibi konulara yer verilmektedir. Ona göre, ahlaki kötü gidişe yönelik önlemler, bu patikalar üzerinden geliştirilebilecektir. Etzioni'nin arayışını hak ve sorumluluk üzerinden kurması, onun bireyi kendi başına bir varlık olarak değil, etkileşim halindeki bir toplumsal varlık olarak gördüğünün açık bir ifadesidir. *Hakları* üretilmesi bakımından üç kuşağa (aşamaya) ayırırsak; birinci kuşak haklar insan hakları / özgürlüklerdir, ikinci kuşak haklar refah devlet kavramına ilişkin haklardır ve üçüncü kuşak haklar dayanışmayı ve sorumluluğu beraberinde getiren haklardır (Martin, 1993, s. 77; Tekeli, 2001, s. 132-133). Diyalog ve fikir birliğine dayalı bir demokrasi, üçüncü kuşak haklara geniş bir olanak tanımış olur. Bu yapıya uygun bir denetim biçiminde haklar yukarıdan aşağıya verilme yoluyla değil, etkileşimli biçimde oluşmaktadır.

Hak kavramının geçirdiği üçlü aşamaya benzer biçimde; bireyleri temsil etme çabasında da, üç farklı temel ele alış söz konusudur: (1) İnsanların atomistik bireyler olarak varsayılması (atomistik yaklaşım), (2) insanların bireysel özelliklerinden soyutlanarak bir yekûn olarak varsayılması (popülist yaklaşım) ve (3) insanların bireysel özelliklerinden soyutlanmadan birbiri ile ilişki içinde varsayılması (ilişkisel yaklaşım). Atomistik birey anlayışı, toplumsal iyiyi görmezden gelmesi dolayısıyla sıkıntılara sahip bir süreçken, bunun tam tersi olan popülizm de sistemin kendini üretmez hale gelmesi anlamında sıkıntılara sahiptir. Birbiri ile ilişki içindeki aktör anlayışı ise, tavandan tabana yönetilen bir demokrasi biçimini getirmez. Bu anlayışla başarılmak istenen nokta, aktörün kendi istekleriyle beraber, toplumsal iyiyi de göz önünde bulundurmasını sağlamaktır. Birbiri ile ilişki varsayımında iki farklı ilişki yapısı vardır; biri hiyerarşik ilişkiler ağı, diğeri yatay ilişkiler ağıdır. Yatay ilişkilerin, birlikte çalışma becerisinden yoksun insanlar arasında olamayacağını kestirmek güç değildir.

Birey ile toplum arasındaki ilişkisel yaklaşımdan yola çıkılarak; ihtiyaç duyulan denetim biçiminin varsaydığı birey, süreçte aktif olarak yer alması dolayısıyla, *aktif* bir bireydir. Aktif bireyden kasıt, eylemlerinin toplumsal sorumluluğunu taşıyabilen bir *aktördür*, bir başka deyişle kendisi için değil, toplum için aktif olabilen bireydir. Çıkar dağıtma ve politik sadakat etkileşiminde aktif rol oynayan değil, hak ve liyakate göre muamelelerin yerleşmesinde aktif olabilecek bir birey tanımı vardır. Buradaki aktör, hak ve adalet kültürünü içselleştirebilmiş bir toplumsal varlık, bir başka deyişle *toplumsal aktördür*. Bu tür bir bilinç düzeyi, kendisini toplumdaki diğer bireylerden ayırık olarak gören atomistik veya bireyi hiçe sayan popülist bir anlayıştan uzaklık ile mümkündür. Bunun yolu ise temelde, birlikte iş yapma kapasitesi şeklinde kabaca ifade edilebilecek sosyal sermayenin geliştirilmesinden geçmektedir.

Flap'a (2002, s. 29) göre toplumsal ağ çalışmalarının önünü açacak yaklaşımlardan biri, *sosyal sermaye* kuramından beslenmektir. Putnam'a (1995, s. 66) göre sosyal sermaye, "Ortak hedefleri sağlamak amacıyla aktörlerin *işbirliği* halinde ve etkin şekilde ortak hareket etmesini sağlayan güven, sosyal normlar ve ağlar gibi sosyal örgütlenmenin özelliklerinden oluşan yapılar"dır. Onun teorisinde kişisel hedeflere ulaşmaktan öte esas olan, birlikte iş yapma kapasitesidir. İşbirliğinin kurulabilmesi, karşılıklılık ve bir araya gelerek etkileşimde bulunabilmekten geçmektedir. Fukuyama (2001, s. 7) da sosyal sermayeyi, bireyler arasındaki işbirliğini geliştiren bir kavram olarak ele almakta, kavramın aynı zamanda *güven* duygusunun üzerine inşa edildiğine işaret etmektedir. Sosyal sermaye, ekonomi ve sosyoloji başta olmak üzere çok sayıda bilimin ilgi alanına girmektedir. Planlama alanında da araştırma konusu yapılmasının yanısıra sosyal sermaye, bu meslek alanının öznelinin yani plancuların sahip olması gereken temel niteliklerden olması dolayısıyla da önemlidir. Bu niteliğin

geliştirilmesinde, planlama eğitimine belirgin bir rol düşmektedir.

Demokrasi ve eğitim üzerine çalışmaları ile bilinen Dewey'e göre *okuldaki eğitim* ve *sivil toplum*, uygulamalı bilginin ve çoğulculuğun güçlendirilmesi için ilgiye ve yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyan iki temel unsurdur (Westbrook, 1991, s. 41). Dewey'in (1993, s. 65) çalışmalarında öne çıkan fikir, demokrasiye olan büyük inancı ve demokrasinin politikada, eğitimde ve iletişimde yer bulmasıdır. Ona göre, *insanlığın nihai etik ideali* ile *demokrasi* kavramları aynı anlama gelmektedir. Dewey, tam bir demokrasiye yalnızca seçim hakkı ile ulaşamayacağını, aynı zamanda *güçlü bir kamuoyunun* ve yurttaşlar, uzmanlar ve politikacılar arasında *iletişimin* sağlanması gerektiğini ileri sürer. Ona göre demokrasi, politik bir düzenlemeden öte etik bir idealdir ve özünde temsil değil *katılım* bulunmaktadır. Demokrasi ve bilimsel yöntem arasındaki ahenk üzerinde durur: Sürekli büyüyen ve kendini eleştirebilen topluluklar, pragmatik ilkelerle hareket ederler ve yeni kanıtlar ışığında fikirlerini daimi olarak yenilerler. Bu bakış açısı, onun insan eylemlerini kavrayışını ve insan deneyimlerinin birlikteliğini şekillendirmeye yardım eder (Westbrook, 1991, s. 41).

Dewey'in demokrasi için seçim hakkının yeterli olmadığı görüşünü tamamlayıcı nitelikte bir görüş de, seçim özgürlüğünün demokrasi için yeter şart olmadığını söyleyen Sartori'den gelmektedir: "[...] seçimler özgür olmalıdır deriz. Bu doğrudur, ama yeterli değildir; çünkü düşünce ve kanaatler de gerçek anlamda özgür olmalıdır. Düşünce ve kanaat özgür değilse, özgür seçimler hiçbir şey ifade etmez. Halk egemen olmalıdır diyoruz. Ama söyleyeceği hiçbir şeyi, kendisine ait düşünce ve kanaatleri olmayan boş bir egemen, yalnızca bir evet efendimidir, hiçbir şeyin egemeni değildir." (Sartori, 2014, s. 96).

Ringin'e (2010, s. 245) göre; "Özgürlük bir yandan haklara, diğer yandan *Bildung*³'a dayanır. Hakları koruyan yasalardan, öğrenmeyi özendiren ailelerden ve okullardan doğar. [...] İşbirliği bir uzlaşma meselesidir. İki ya da daha fazla insanın verimli bir işbirliğine girmesi için, herbirinin ortak çıkar uğruna kendi çıkarından vazgeçmeye hazır ve yatkın olması gerekir. İnsanların bu anlayışla işbirliğine girebilmeleri karşı taraftan aynı yaklaşımı göreceklere ve ortak çıkarın kişisel amaçlara ağır basmasına istekli olmanın istismar edilmeyeceğine güvenebilmelerine bağlıdır. Burada *güven*, işbirliği yapılan kişilerin şimdi ve gelecekte bu doğrultuda işbirliği yapacaklarına inanmayı sağlayacak sebeplerin bulunması anlamına gelir." Öğrenmenin gerçekleştiği zeminlerden biri olarak eğitim kurumları, milli eğitim kademelerinden üniversite kademesine dek, işbirliğine dayalı yeni modellerin içselleştirilmesine kapı aralayabilir. Planlama eğitimine dair tartışma öncesinde; bir sonraki bölümde, çizilen çerçeve içinde gereksinim duyulan planlama yaklaşımına yer verilmektedir.

2. YENİ DENETİM BİÇİMİNİN GETİRDİĞİ PLANLAMA YAKLAŞIMI

Kent ve bölge, 19. yüzyıl başı itibariyle giderek artan bir dinamizmin özneleri olmuştur. Bu dinamik öznelerin planlanmasında, statik, uzun erimli ve geleneksel yöntemler yetersiz kalmaktadır. Kentler ve bölgelerin sahne olduğu tarihte görülmemiş bu dinamizm; sonuç vurgulu bir planlamanın yerini, süreç vurgulu bir planlamanın almasını getirmektedir. Tekeli (2012, s. 30), bu durumda planın meşruiyetinin, kendi süreci içinde sürekli olarak yeniden üretilmeye ihtiyaç duyduğunu ifade eder. Plancılar, toplumun dinamiklerinden dolayı geleceği kesin olarak tahmin edemediklerine göre, yönetmek kavramının yerini, yönetim kavramı almalıdır. Ona göre, planlamanın başarılı olmasında önemli etkenler; *toplumsal bir aktör* olma bilincinin gelişmiş olması, bireylerin sorumluluklarının farkında olmaları, ortaklaşa çözüm arama ve sorun paylaşma kültürünün bulunması ve *karşılıklı öğrenmeye* açıklıktır.

Planlamanın taşınması gereken en temel niteliklerden bir diğeri, kamu yararını şemsiye olarak gören bir uygulama sürecinin gerçekleştirilmesini garantilemek olmalıdır. Planlamada henüz kapsamlı ve genel-geçer arayışlardan tam olarak vazgeçmemiş olan eğilim, uygulama aşamasına gelindiğinde problemlerle karşılaşmaktadır. Bu durumda, değişmeye uyum sağlama kapasitesinde aksaklıklar bulunmayan bir planlama pratiğinin geliştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu planlama

³ Almanca bir tabir olan *Bildung*, serbestliğe kavuşmuş yurttaşların özgür yaşama yeterliliğini edinmelerine işaret etmektedir. Yurttaşlar bunu başardıklarında içinde buldukları topluma da hizmet ederler; çünkü "işbirliğine açık olan ve güven ortamına katkıda bulunan bir tarzda yaşamaya daha yatkın olurlar". (Ringin, 2010, s. 295).

yaklaşımının niteliği, içerik bakımından denetlenebilecek büyüklükte ve kısa erimli, süreç bakımından ise fikir birliği ile oluşmuş bir anlayışa sahip olmalıdır. Chambers ve Taylor'un (1999, s. 94) belirttiği gibi; planlamaya fikir birliği sağlayacak bir işlev kazandırılması, bir kent ya da bölge için öngörülen vizyonun içselleştirilmesini de sağlayacaktır.

Planlamanın barındırması öngörülen bu nitelikler, *mekânsal stratejik planlama* anlayışına işaret etmektedir. Ortaya konulan bir stratejik planın uygulanabilmesi için kurumsal ve yasal düzenlemelerin bu yeni yaklaşıma göre yeniden ele alınması gereklidir. Giddens'a (1986, s. 16) göre; aktörlerin gerçekleştirdiği eylemler toplumun kurumsal yapısını değiştirir ve yeni bir kurumsal yapı oluşur. Toplumun değişmesi de bu yolla olur; bir başka deyişle kurumsal yapı, dönüşlü olarak bireyin eylemini etkileyen bir unsurdur. Kurum, toplumun gerçekleriyle uyum içinde olmazsa toplumu yönlendirme niteliğini kaybetmektedir.

Stratejik planlama; yatay örgütlenme biçimlerini dikkate alan ve paydaşların süreçte nasıl yer alacağını tanımlayan bir yaklaşımdır. Gedikli'ye (2012, s. 403) göre; mekânsal stratejik planlamaya duyulan ihtiyacın iki temel nedeni vardır: İlki; ulus aşan ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde gelişme, hızlı bilgi, sermaye ve ürün akışlarının gerçekleşmesi gibi olguların yaşanması ile birlikte kentlerin yeni bir anlayışla ele alınması ihtiyacıdır. İkincisi ise; post-modern felsefenin etkisiyle planlama sürecinde, ilgili kesimlerin yani paydaşların etkileşimine, katılımına ve uzlaşısına duyulan ihtiyaçtır. Bu sayede; planlama sürecinin kendisi kamu sektörü, özel sektör, akademi, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları gibi kesimlerin aktif katılımına olanak tanır. Burada işaret edilen ikinci ihtiyaç, bu çalışmanın başında yer verilen çerçevenin gerektirdiklerine de paralellik göstermektedir.

Mekânsal stratejik planlama yaklaşımının özellikleri incelendiğinde temelde; uzun vadeli kararlar alan geleneksel planlamanın hiyerarşik ve bürokratik yapısının tamamen karşısında, katılımcı, demokratik ve yurttaş odaklı bir planlama sistemi karşımıza çıkmaktadır. Mekânsal stratejik planlama, sonuç değil süreç odaklıdır, sürecin tasarımı ile işleyişi öne çıkar. Bu bağlamda, öngörülen gelecek için vizyon ve hedefler belirlenir, bunlara nasıl ulaşılabileceğine ilişkin düşünceler geliştirilir. Bu anlamda, mekânsal stratejik planlama ele aldığı konularda seçicidir ve plan, seçilen konulara göre yönlendirilir (Şimşek & Büyükcivelek, 2018, s. 5).

Özellikle 1980'lerden sonra hakim olan katılımcı ve işbirlikçi özellikleri vurgulayan planlama paradigması, demokrasi, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi küresel akımları takip etmektedir. Bu planlama türü, planla ilgili tüm grupların karar verme süreçlerine katılımı temeline oturan politik bir boyut kazanmıştır. Katılımcı planlamanın en yaygın yaklaşımı müzakereci ve işbirlikçi planlamadır (Forester, 1999 ve Healey, 2004, 2003, 1997'den aktaran Ataöv, 2007, s.142). "Planlama var olandan daha iyiye doğru yönelmeyi, yani bir tür toplumsal iyileşmeyi hedefler. Toplumsal iyileşme kolektif hareket etmeyi gerektirir. Bu da birlikte bilgi üretmeye ve üretilen bilginin ışığında yine birlikte harekete geçmeye, varolan durumu daha iyiye doğru değiştirmeye yönlendirir. Bu tür bir bilgi üretim ve eylem süreci birlikte çalışmayı öğrenen, kendi geleceği ile ilgili kontrolü eline alan, kendine ve birbirine güvenen, aktif ve kendi durumunu değiştirmek için eyleme geçebilen bireyleri yetiştirir. Böylece demokratik ve katılımcı bir toplumun oluşumu desteklenir." (Ataöv, 2007, s. 143). Pragmatist felsefe ekolünün temsilcisi sayılan John Dewey (1991'den aktaran Ataöv, 2007, s. 143) de demokrasiyi, sosyal iyileşmenin süregelen kolektif süreçleriyle ilişkilendirir.

Planlama sürecinden sorumlu temel aktör olma niteliği ile, *plancının* evrimine de kabaca bakmak gerekir: Stratejik bir planlama anlayışında plancının rolü yönlendirenden, *müzakereyi kolaylaştırana* doğru kaymaktadır. Stratejik planlamada plancı, fikir birliğine ulaşarak karar verme sürecinde, süreç tasarımcısı ve kolaylaştırıcısı rolünü üstlenmektedir. Müzakere süreci, çıkar kavgalarını yönetebilecek nitelikte, tarafsız bir plancı tarafından yönlendirilmelidir. Plancı, ortak vizyona dayayan bir noktadan çıkarak müzakereyi açar ve müzakere, genel kabullerin altında, uygulamaya geçerken yapılacak alt tercihler tartışılır. Toplumda ve planlama pratiğinde yaşanmakta olan değişimleri takip etmek ve uyum sağlama araçlarının geliştirilmesine yardımcı olmak, plancının görevleri arasında öne çıkmaya başlamıştır. Bugün planlama meslek alanını toplumsal bir uzlaşma arayışına doğru iten temel neden, klasik planlama uygulamalarındaki başarısızlıklar olmuştur. Bu başarısızlıkların yinelenmemesi, toplumsal denetim sürecinde kesimsel çıkarlara hizmet edilmesi ile

sonuçlanan güç ile denetim arasındaki bağın zayıflatılması koşuluyla mümkündür.

Güncel planlama anlayışını temsil edecek bir planıcı; denetim biçimlerindeki dönüşüm yaşanırken, fikir birliğine varma ve siyasal gücün demokratik oluşumuna katkıda bulunma rolüne uygun bir biçimde donatılmalıdır (Tekeli, 2009, s. 293-294). Değişen planlama anlayışı ve ihtiyaç duyulan bu yeni planıcı türü, planlama eğitiminde de yansımalarını bulacaktır. Katılımcı bir ortamda yetişmeyen bir öğrencinin, planlamanın gereksindiği bu niteliği geliştirmesini beklemek güçtür. Bir sonraki bölümde, güncel planlama anlayışının gerektirdiği eğitimin niteliğine dair bir tartışmaya yer verilmektedir.

3. GÜNCEL PLANLAMA ANLAYIŞININ İHTİYAÇ DUYDUĞU EĞİTİMİN NİTELİĞİ

Eğitim, antik dönemlerden beri çok sayıda disiplinin ilgi alanı olagelmıştır. Bir meslek alanı ya da disipline dair birikimin ipuçları, eğitim yoluyla ilgili konuda yetişmek üzere eğitim kurumlarında bulunan bireylere aktarılır. Ünlü eğitim kuramcısı, filozof John Dewey'e göre eğitimin toplumsal misyonu demokratik toplumun etkili üyelerini yetiştirmektir, otoriter bir okul demokratik bir toplum için iyi bir örnek sunamaz. Öğrencilerin toplumun eşit, değerli ve sorumluluk sahibi üyeleri olmaları için okul ortamında bu yönde deneyimler yaşaması gerekir (Dewey, 1997, s. 72). Bu çıkarımlar, Dewey'in eğitim ortamını, yalnızca bilgi kazanımını sağlayan bir yer olarak değil, aynı zamanda *nasıl yaşanacağına öğrenildiği* bir yer olarak gördüğüne işaret etmektedir. "Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması" adlı kitabının önsözünde Genç'in (2017, s. iv) belirttiği gibi; uygulamalı bir sosyal bilim dalı olarak tanımlanabilecek eğitimi, toplumun diğer alanlarındaki (sosyal, siyasal, ekonomik vb.) değişimlerden ayrı düşünmek mümkün değildir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilginin öğrenilmesinden çok tüketilmesi öne çıkmıştır. İletişim teknolojisinin hızla geliştiği dünyamızda bilgi çok kısa sürede kitlelere ulaşmakta, ancak kısa bir süre içinde de geçerliliğini ve güncelliğini yitirmektedir. Kuşkusuz böyle bir dünyada eğitimin görevi insanlara bilgi öğretmekten çok "bilgiyi elde etmenin yollarını öğretmek" olacaktır. Bilgiyi elde etmenin yollarının öğretilmesi; doğru, güncel ve yerinde bilgiye ihtiyacı olan planlama alanı için de önem taşımaktadır. Planlama; eğitim yaklaşımlarındaki bu genel değişimin yanısıra, kendi meslek alanında yaşanan değişimlere de uyum sağlama ihtiyacıdır. Bu kapsamda, bu bölüm 2 temel değerlendirmeyi içermektedir: (1) Bugünkü teknoloji düzeyi ve medya araçlarına uyumlu bir eğitim, (2) planlama alanının içinde bulunduğu dönüşüme cevap verebilecek bir eğitim. Çalışmanın kapsamından dolayı burada, planlama eğitimini ilgilendiren ikinci maddeye ağırlık verilmektedir.

Bilgi toplumuna uyum sağlayabilen insan profili, *eleştirel düşünebilen* ve yaratıcı aklın yetkinliğine sahip olan bireydir, bu nedenle eğitim kurumları bu profile uygun mezunlar vermelidir. Yaratıcı akıl yoluyla elde edilen her yeni bilgi yeni bir deneyimin uzantısıdır ve üzerinde yeniden düşünmeyi sağlayan döngüsel bir yapısı vardır. Öğrencinin zihnini bir boş kap olarak kabul eden eskide kalmış ve ezber dayalı öğrenme metodunda öğrenci pasif olduğundan yaratıcı aklın gelişimi mümkün değildir. Öğrenme ve anlama, ancak özgür bir ortamda ve eleştirel düşünme yoluyla gerçekleştirilebilir (Aydınlı, 2015, s. 4). Bilgi toplumunda egemen olan üretim türü, bilginin kendisini değiştirdiği gibi, eğitilmiş insan tanımını ve öğrenme-öğretme yaklaşımını da etkilemiştir. Eğitilmiş insan dendiğinde, bilgiyi ezberleyerek zihinde depolayan birey yerine, bilgiyi nasıl kullanacağını farkında, ondan yeni bilgi üretme yetisine sahip bireyler öne çıkmaktadır (Özden 2011'den aktaran Aydınlı, 2015, s.17).

Aydınlı, 2015 yılında yürüttüğü "Tasarım Eğitiminde Yapılandırmacı Paradigma: Öğrenmeyi Öğrenme" adlı çalışmasında, mimarlık stüdyoları bağlamında yapılandırmacı eğitim paradigmasını değerlendirmiştir. Onun çıkarımları, stüdyo kültürünün yer aldığı ve mekana müdahale kaygısı olan tüm meslek alanları için genelleştirilebilir niteliktedir. *Öğrenme merkezli eğitim* yaklaşımı, eğitimde yapılandırmacı paradigma içerisinde yer bulmaktadır. Yapılandırmacı öğrenme kuramına göre; bilgi bir dış kaynaktan bireye doğrudan aktarılamaz, birey tarafından aktif bir şekilde yapılandırılır. Bu durumda öğretici, bilgiyi aktaran bir konumda değil, öğrencinin öğrenme yollarını keşfedeceği ortamlar hazırlayan bir tür *koçluk* görevindedir. Yapılandırıcı öğrenme kuramı, içinde bulunduğumuz bilgi çağının ihtiyaç duyduğu arayışlarla yeniden gündeme gelse de, kökleri oldukça eskilere uzanmaktadır. Örneğin; yapılandırmacı kuramın izlerini, Sokrates'in öğrencilerinin, kendi düşünme

biçimlerdeki yetersizlikleri kendilerinin fark etmesini sağlayan açık uçlu sorular sorduğu diyaloglarında görmek mümkündür (Aydınlı, 2015, s. 1).

Öğretici-öğrenen etkileşimi, öğrencilerin özgür bir ortamda yüzeye çıkarılan merakının beslediği karşılıklı diyalog yoluyla yaratılmaktadır. Öğrenme-öğretme, birbirini bütünleyen ve karşılıklı bilgi akışına olanak sağlayan bir diyalog ortamında gerçekleşir. Stüdyo ortamında yaratılan öğrenmeye yönelik diyalog ortamı, mevcut bilginin sorgulanmasına ve farklı bağlamlarda yeniden üretilmesine olanak tanımaktadır (Aydınlı, 2015, s. 9-10). Dewey'e göre öğrenme, "kendi kendini sorgulamak, gerçeklik ile yüz yüze gelmek ve kendini ifade etmek" demektir (Aydınlı, 2015, s. 3). Tasarım eğitiminde stüdyo kültürü, öğreticinin oluşturduğu diyalog ortamı ile öğrenme sürecine katkıda bulunduğu için tam da öğrenmeyi öğrenme temelli yapılandırıcı kuram ile üst üste düşmektedir (Aydınlı, 2015, s. 1).

Stüdyo atmosferinin bu bilinçle yenilenmesi, öğrencinin eleştirel düşünme becerisi kazanmasını ve yaratıcı akla sahip olmasını sağlayacaktır. "Öğrenmeyi öğrenme paradigmasına göre öğrenme ortamı, öğrencinin tasarım bilgisini deneyim yoluyla, tartışarak ve yaparak ürettiği bir yerdir". Öğreticinin görevi stüdyoda bilginin yapılandırılmasını sağlayan bir öğrenme ortamı yaratmaktır (Aydınlı, 2015, s. 7). "Eğitim bilimlerindeki son gelişmeler üzerinden yeniden düşünüldüğünde, tasarım eğitiminde *yapılandırıcı paradigma*, öğretme merkezli eğitim modelinden *öğrenme merkezli eğitim* modeline geçiş süreci ile gerçekleşir. [...] bilgiyi aktarmak yerine bilginin nedenselliğini keşfetme, onu yeniden yapılandırma yollarını sürecin var olma nedeni olarak kabul eden stüdyo kültürü, birlikte anlama ve öğrenme zemini üzerine inşa edilir. *Öğrenmeyi öğrenme*, yapılandırıcı / konstrüktivist paradigmayı geleneksel eğitim modellerinden, müfredat, bilgi, öğretme-öğrenme stratejileri ve öğrenme ortamı gibi temel kabuller açısından farklı kılar." (Aydınlı, 2015, s. 2-3).

Yukarıda Aydınlı (2015), Dewey (1997) ve Genç'ten (2017) ve aktarılanlar ışığında; planlama eğitiminde, sorgulama, katılım ve birlikte iş yapabilme kapasitesinin gelişimine yer ayrılması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmanın kapsamı dışında olmakla birlikte, birlikte iş yapabilmenin ön şartının, güvenilirlik, dürüstlük ve hilesiz çalışmak olduğu da hatırd tutulmalıdır. Bu konularda yeterli görgüyü alamamış olan planlılar, eğitim hayatlarından başlamak üzere, mezuniyetlerini takiben, kamu yararı üzerine kafa yormaksızın birey yararının peşine düşme eğilimlerinin etkisi altında kalabilmektedirler. Eğitim hayatında bu kavramların sözde değil, özde kazandırılması, öğrencilerin bu anlayışla yetiştirilmeleri ve daha da ötesinde bu anlayışa sahip rol modeller ile çevrili olmalarıyla mümkün görünmektedir. Bu da, öncelikli olarak eğitimcilerin kendilerinin bu tür niteliklerle donanmış olması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Planlama eğitiminde de yer verilen stüdyo derslerinde; hocanın anlatıcı, öğrencinin dinleyici olduğu klasik ders ortamından farklı bir işleyişi temsil eden yüz yüze ve birebir eğitimin getirdiği iletişim ortamı, planlamadaki güncel eğilimlere uyum sağlamada fırsatlar barındırmaktadır. Öğrenme; yalnızca dersleri takip ederek değil, gözlemleyerek ve uygulayarak gerçekleşen bir süreç olduğundan, öncelikle öğreticilerin planlamadaki yeni eğilimleri içselleştirmiş olması beklenmelidir. Bu anlamda öğreticilerin; paylaşma, birlikte öğrenme, birlikte iş yapma kültürünü geliştirme anlamında kilit rolleri bulunmaktadır.

"Freedom to Learn: A View of What Education Might Become" (Öğrenme Özgürlüğü: Eğitimin Ne Olabileceğine Dair Bir Bakış) kitabının yazarı Rogers (1969, s. 126), nitelikli bir eğitim için öğreticilerin birer katalizör, kolaylaştırıcı görevi görmeleri gerektiğini ve öğrencilere öğrenme özgürlüğü ve fırsatı vermeleri gerektiğini ifade eder. Öğretme eylemi, öğrenmenin kolaylaştırılması eylemine dönüşmektedir. Temel amaç, öğrenenin gelişmesine ve kendini gerçekleştirmesine yol göstermektir. Öğreticinin bu rolü, planlamadaki güncel paradigmadaki planlamanın planlama sürecinde dönüşmesi gereken rolden farklı değildir. Bu anlamda uygulama zemininin en kuvvetli olduğu eğitim ortamları olarak stüdyo derslerinde öğretici, yalnızca dönüşen yapılar ve eğitim akımlarını izlemekle kalmayacak, planlı adayları için bir rol model de olacaktır. Öğreticinin bu konudaki hassasiyetinin, 21. yüzyıl planlıları için gereksinim duyulan niteliklerin gelişmesinde yansımaları bulacağı düşünülmektedir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yönetişim, katılımcılık, aktif birey, stratejik planlama, diyalog, işbirliği, birlikte karar üretme ve öğrenmeyi öğrenme kavramlarıyla çerçevesi çizilen bu çalışmada, planlama eğitiminin bu çerçeve içerisinde alacağı konum tartışmaya açılmıştır. Planlamanın içinde bulunduğu güncel sorunlara çözüm üretebilecek ve planlamayı da etkileyen daha geniş kapsamlı ihtiyaçlardan yola çıkan önermeler, temelde birey ve toplum arasındaki ilişkisellikten beslenmektedir. Kurumsal tasarımlar üzerinde de etkisi olan bu ilişkisellik, mekana yön verme niyetindeki tüm meslek alanlarında olduğu gibi, planlamada da yansımaları bulmaktadır.

Planlama alanındaki güncel eğilimlerin takibine duyulan ihtiyacın iki temel nedeni olduğu söylenebilir: İlki; planlama, toplumu etkileyen tüm üst çerçevelerle doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim halindedir ve kararlarını üretirken bu çerçevelerdeki eğilimleri takip etme ihtiyacındadır. İkincisi; planlamanın öznesi olan kent ve bölgenin dinamik yapısı, sonuçtan ziyade sürece bağımlılığı öne çıkarmaktadır. Bu faktörler değerlendirildiğinde, yetiştirilen öğrencinin güncel gereksinimlere uygun niteliklerle donatılması göz ardı edilemeyecek bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin toplumsal iyiyi en üstte tutan bir bilinç kazandırma yolunda taşıdığı rol, öğrenme kuramlarında da sıkça vurgulanmaktadır. İçinde bulunduğumuz iletişim çağında; bilginin kendisinden ziyade bilgiye nasıl erişilebileceği, nasıl değerlendirilebileceği ve bilginin nasıl paylaşıldığı konuları da, eğitim sürecinin hangi yöntemlerle işletilmesi gerektiğine referans verdiğinden, öğreticiler açısından ciddi bir ele alış hak ediyor görünmektedir.

Günümüzde planlamanın taşındığı düzlem; birlikte karar üretme süreçlerine sahip, ilgili aktörlerle yatayda bir ağ içerisinde ve müzakere sonucu görüş oluşturmaya dayanan bir ortamdır. Planlama alanının bu konumu; öğrencinin konumuna da açıklık getirmektedir. Bu ortama uyumun gerçekleşebilmesinin yolunun, öğrencilerin yetiştikleri eğitim ortamlarının kendi içinde bu dinamiklere sahip ortamlar olmalarının sağlanmasından geçtiğini görmek zor değildir. Eğitim kurumlarının temel amacı Dewey'in deyişiyle "nasıl yaşanacağını öğrenilmesi" ise, bu ele alış, meslek alanı olarak zaten son yıllarda süreç odaklı yaklaşımları önceleyen *planlamanın eğitime* de taşımak mümkündür. Bu ele alışın aktarılmasında; mekan üzerine söz söyleme kaygısındaki tasarım odaklı tüm meslek alanlarında olduğu gibi planlamada da, *stüdyo* ortamları uygun zeminler olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencinin kendini sürecin bir parçası olarak hissetmesi, öğrenme merkezli eğitimin, bir başka deyişle öğrenmeyi öğrenme paradigmasının bir getirisi. Öğrenmeyi öğrenmenin kendisi, planlama alanında yaşanan dönüşüm gibi süreç odaklıdır. Süreç içinde, sorgulayıcı ve işbirlikçi bir öğrenme sürecinin kendisinin, en az öğrenilen bilgi kadar önemli olması durumu; planlama sürecinin kendisinin, en az süreç sonunda ortaya çıkan ürün kadar önemli olması durumu ile denk düşmektedir.

Bir öğrencinin, mezuniyetinden sonra kente ve bölgeye dair süreçlerde kendi meslektaşları ve farklı meslek adamlarıyla birlikte çalışabilmesi, müzakerelerde kolaylaştırıcılık yapması beklenirken; geleneksel anlayışların etkisinde kalınarak birbirleriyle yarıştırdığı ve katılımcılık kültürünün aksi yönünde düşünmeye ve davranmaya yönlendirildiği takdirde, meslek alanının ihtiyaç duyduğu yapıya cevap veremeyeceği açıktır. Bu hassasiyeti kazanamamış meslek adamlarının, kentlerimizi ne yönde biçimlendirmiş oldukları sorusuna olumlu cevap vermek zordur. Atomistik bireycilikleri nedeniyle kendi çıkarlarının maksimizasyonunda takılı kaldıklarında toplumsal iyiyi gözden kaçıran öğreticilerin; katılım, müzakere ve işbirliğini içeren bir yapıya doğru evrilen süreçlere dönük bir eğitim verebilme ihtimali de oldukça düşüktür. Bu bağlamda; öncelikli olarak eğitimciler, işaret edilen konularda daha donanımlı hale gelebilmelidir; buna yönelik, onların da bu çalışma ile ortaya çıkan sonuçlara uygun olarak ilgili kurum ve kuruluşlarca tasarlanmış bir eğitim, uygulama ve denetim süreci içinde desteklenmeleri izlenebilecek yollardan biri olabilir.

Bir yapının, kendi işlemeziğini yeniden üreten eski bir sisteme yeni yedek parçalar sunmaktan öteye gidemediği durumlarda yeni şartlara uyumunu beklemek güçtür. Katılım mekanizmalarının içselleştirilemediği bir anlayış da, kendi varlığının devamı için risk teşkil edecek uygulamaları kendi içerisinde eritecektir. Buradan anlaşılmalıdır ki, bu açığı azaltma yönünde öğrencinin eğitimi gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Yeni paradigmanın uygulamalı dersler yoluyla aktarıldığı planlama eğitimi, yönetim ve denetim biçimlerindeki dönüşümlerin yanısıra, eğitimde sağlanacak genel dönüşümün bir parçası olduğunda esas amacına ulaşabilecektir. Eğitimdeki genel dönüşümden kasıt,

daha ilk öğretim sıralarından itibaren birlikte iş yapma kapasitesinin geliştirilmesidir. Bununla birlikte, güven ortamına katkıda bulunmaksızın girilen ve dürüstlükten uzak bir işbirliğinin, nitelik olarak kişisel çıkar ilişkilerinden farklılaşmayacağı, bu durumda ise planlama alanı için önceliği tartışmasız olan toplum yararının içselleştirilmesi meselesinin geri planda ve aksak kalacağı da gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ataöv, A. (2007). Planlamada Sosyal Bilimcinin Değişen Rolü: Toplumdan Biri Olmak. *METU Journal of Faculty of Architecture* , 24 (1), 139-152.
- Aydınlı, S. (2015). Tasarım Eğitiminde Yapılandırıcı Paradigma: Öğrenmeyi Öğrenme. *tasarım+kuram* , 20, 1-17.
- Bal, M., & Vries, H. (2002). The Network, the Expert and the Representative Democracy. F. R. Ankersmit içinde, *Political Representation* (s. 180-192). Stanford, California: Stanford University Press.
- Barber, B. (1995). Gerçek Durum: Modern Dünyada Güçlü Demokrasinin Kurumsallaştırılması. B. Barber içinde, *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset* (M. Beşikçi, Çev., s. 318-375). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benhabib, Ş. (1999). Demokrasi ve Farklılık. Ş. Benhabib içinde, *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması* (Z. Gürata, & C. Gürsel, Çev.). İstanbul: WALD.
- Benhabib, Ş. (1999). Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru. Ş. Benhabib içinde, *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması* (Z. Gürata, & C. Gürsel, Çev., s. 101-139). İstanbul: WALD.
- Chambers, L. D., & Taylor, M. A. (1999). The Planning Task. L. Chambers, & M. Taylor içinde, *Strategic Planning: Processes, Tools and Outcomes*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Cooke, P. (1989). Locality, Economic Restructuring and World Development. P. Cooke (Dü.) içinde, *Localities: The Changing Face of Urban Britain*. London: Routledge Revivals.
- Dewey, J. (1997). *Experience and Education*. New York: Touchstone.
- Dewey, J. (1993). The Ethics of Democracy. J. Dewey, & D. S. Morris (Dü.) içinde, *The political Writings* (s. 59-65). Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.
- Dunsire, A. (1993). Modes of Governance. J. Kooiman (Dü.) içinde, *Modern Governance: New Government-Society Interactions* (s. 21-34). London: Sage Publications.
- Etzioni, A. (1994). The Responsive Communitarian Platform: Rights and Responsibilities. A. Etzioni içinde, *The Spirit of Community* (s. 251-268). New York: Touchstone.
- Flap, H. (2002). No man is an island: the research programme of a social capital theory. A. Favereau, & E. Lazega (Dü) içinde, *Conventions and Structures in Economic Organisations* (s. 29-59). Cheltenham: Elward Elgar.
- Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil Society and Development . *Third World Quarterly* , 22 (1), 7-20.
- Gedikli, B. (2012). Stratejik Mekansal Planlama. M. Ersoy (Dü.) içinde, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (s. 403-404). İstanbul: Ninova Yayınları.
- Genç, S. (2017). *Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Giddens, A. (1986). Elements of the Theory of Structuration. A. Giddens içinde, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration* (s. 1-40). Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Habermas, J. (. (1995). Kamusal Alan: Ansiklopedik Bir Makale. *Birikim* , 70, 62-66.
- Healey, P. (1997). Planning and Governance. P. Healey içinde, *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies* (s. 205-242). Basingstoke: Macmillan.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kooiman, J. (1993). Governance and Governability: Using Complexity, Dynamics and Diversity. J. Kooiman (Dü.) içinde, *Modern Governance: New Government-Society Interactions* (s. 35-50). London: Sage Publications.

- Kuçuradi, İ. (1998). Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 15, 21-27.
- Martin, R. (1993). Human Rights. R. Martin içinde, *A System of Rights* (s. 73-97). Oxford: Oxford University Press.
- Murdoch, J., & Abram, S. (2002). Planning and the Governance Growth: Theories and Issues. J. Murdoch, & S. Abram içinde, *Rationalities of Planning: Development versus Environment in Planning for Housing* (s. 1-16). New York: Ashgate Publishing.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy* , 6 (1), 65-78.
- Ringin, S. (2010). *Demokrasi Neye Yarar? Özgürlük ve Ahlaki Yönetim Üzerine*. (N. Elhüseyni, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rogers, C. (1969). *Freedon to Learn: A View of What Education Might Become*. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
- Ruige, A., Üskent, S., & Micka, P. (2013). *Yönetişim ve Katılım: Etkili Katılım için Araçlar, Yöntemler, Mekanizmalar* (Cilt Katılımcılık Rehberleri 1/4). Ankara: Başak Matbaa.
- Sarıbay, A. Y. (2000). Kamusal Alan ve Diyalojik Demokrasi. A. Y. Sarıbay içinde, *Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz* (s. 1-17). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sartori, G. (2014). Yönetilen Demokrasi ve Yöneten Demokrasi. G. Sartori içinde, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş* (T. Karamustafaoglu, & M. Turhan, Çev., s. 95-142). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Şimşek, G., & Büyükcivelek, B. (2018). *Türkiye'de Mekansal Stratejik Planlama ve Mahalle Ölçeğinde Katılım*. (G. Şimşek, & B. Büyükcivelek, Dü) Ankara: ODTÜ Basım İşliğı.
- Tekeli, İ. (2009). Bir Demokrasi Projesi Olarak Yerel (Bölge) Planlama. İ. Tekeli içinde, *Akılcı Planlamadan Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya* (s. 285-296). Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2001). Modernite Aşılırken Kent Planlaması. İ. Tekeli içinde, *Demokrasinin Kalitesini Geliştirmeyi, Siyasal Gücün Mekansal İşbölümünün Yeniden Tanımlanması Hangi Koşullarda Gerçekleştirebilir?* (s. 123-136). Ankara: İmge Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2012). Türkiye Kent Planlamasının Yeniden Kurumsallaşmasını Düzenlerken Düşünülmeli Gerekenler Üzerine. *Planlama Dergisi* , 2012 (3-4), 25-32.
- Tezcan, A., & Poyraz, U. (2013). Kamu Yararı Kavramının ve Türkiye'deki Yasal Dayanaklarının Kentsel Politikalar Açısından Değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler* , 22 (1), 1-21.
- Westbrook, R. (1991). Organic Democracy. R. Westbrook içinde, *John Dewey and American Democracy* (s. 33-58). Ithaca and London: Cornell University Press.